

СЕКЦІЯ 7: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

ИТАННЯ ПРО РОЗРАХУНКИ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ІЮВАННЯ УКРАЇНИ ЗА ІНКАСОВИМИ ДОРУЧЕННЯМИ

Петрина Володимир Нестерович, кандидат юридичних наук, професор кафедри господарсько-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

На законодавчому рівні регулюванню розрахунків за інкасовими дорученнями присвячено параграф 4 глави 71 Цивільного кодексу України (надалі - «ЦКУ»), який називається «Розрахунки за інкасовими дорученнями». Згідно зі статтею 1099 ЦКУ «випадки застосування та порядок здійснення розрахунків за інкасовими дорученнями встановлюються законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту» [1]. Серед нормативно-правових актів Національного банку України (надалі - «НБУ») норми, направлені на регулювання розрахунків в національній валюті України за інкасовими дорученнями, містяться в Інструкції про безготівкові розрахунки затвердженій Постановою Національного банку України від 21 січня 2004 р. N 22 (надалі - «Інструкція»).

Згідно зі статтею 1099 ЦКУ «у разі розрахунків за інкасовими дорученнями (за інкасо) банк (банк-емітент) за дорученням клієнта здійснює за рахунок клієнта дії щодо одержання від платника платежу та (або) акцепту платежу» [1], із чого з очевидністю випливає, що суб'єкти господарювання України в процесі здійснення господарської діяльності можуть здійснювати між собою розрахунки за інкасовими дорученнями.

В той же час, коли ми звертаємось до Інструкції, то бачимо, що вона містить правила використання інкасових доручень (розпоряджень) тільки для здійснення розрахункових операцій, пов'язаних з виконання банками заходів щодо арешту коштів на рахунках клієнтів (глава 10 Інструкції) та списанням банками коштів з рахунків платників податків/суб'єктів господарювання (глава 12 Інструкції), де стягувачами виступають державні органи (відповідно державний виконавець та відповідний орган державної податкової служби). Що ж стосується правил виконання такого виду платіжних інструментів як інкасове доручення для здійснення розрахункових операцій суб'єктів господарювання України між собою, то в Інструкції, так само як і в інших нормативно-правових актах Національного банку України, вони відсутні. Що, безумовно, є колізєю між нормами ЦКУ та правилами нормативно-правових актів НБУ, зокрема Інструкції.

Ще одна суперечність між нормативно-правовими актами України, направленими на регулювання розрахунків за інкасовими дорученнями, полягає в тому, що ЦКУ ототожнює поняття «інкасові доручення» та поняття «інкасо», в той час, як Інструкція ці поняття розмежовує.

Так, в частині 1 статті 1088 ЦКУ, яка називається «Види безготівкових розрахунків», зазначається, що «при здійсненні безготівкових розрахунків допускаються розрахунки із застосуванням платіжних доручень, акредитивів, розрахункових чеків (чеків), розрахунки за інкасо, а також інші розрахунки, передбачені законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту» [1]. Надалі, в ЦКУ розкритий суті кожного з вищезазначених видів розрахунків присвячено окремий параграф. Такому виду розрахунків, як розрахунки за інкасо, присвячено Параграф 4 глави 71 ЦКУ, який називається «Розрахунки за інкасовими дорученнями». Одна із статей цього параграфу, а саме стаття 1099 «Загальні положення про розрахунки за інкасовими дорученнями» зазначає, що «у разі розрахунків за інкасовими дорученнями (за інкасо) банк (банк-емітент) за дорученням клієнта здійснює за рахунок клієнта дії щодо одержання від платника платежу та (або) акцепту платежу» [1]. З наведених уривків тексту ЦКУ очевидно, що в ньому ототожнюються такі поняття як «інкасові доручення» та «інкасо», а від цього і такі поняття як «розрахунки за інкасовими дорученнями» та «розрахунки за інкасо».

В той же час Інструкція (пункт 1.4) чітко відмежовує поняття інкасового доручення (розпорядження), як окремого розрахункового документа, форма

якого визначена в Додатку 24 до Інструкції, від поняття інкасування (інкасо), як банківської операції, даючи наступні визначення цих понять:

«інкасове доручення (розпорядження) - розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача (органу державної податкової служби) до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача;

інкасування (інкасо) - здійснення банком за дорученням клієнта операцій з розрахунковими та супровідними документами з метою одержання платежу або передавання розрахункових та/чи супровідних документів проти платежу, або передавання розрахункових та/чи супровідних документів на інших умовах» [2].

Не дивлячись на те, що ГКУ має вищу юридичну силу, комерційні банки керуються не його нормами, а правилами НБУ, посилаючись на статтю 51 Закону України «Про банки і банківську діяльність», яка зазначає, що «банківські розрахунки проводяться у готівковій та безготівковій формах згідно із правилами, встановленими нормативно-правовими актами Національного банку України» [3].

Узгодження зазначених вище норм Цивільного кодексу України та правил Національного банку України, безумовно, буде сприяти подальшому удосконаленню правового регулювання порядку розрахунків між суб'єктами господарювання України.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Постанова Національного банку України від 21 січня 2004 N.22 «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z037-04>.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Гелич Юлія Олександрівна, кандидат юридичних наук, професор кафедри господарсько-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Гелич Алла Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права і процесу Юридичного інституту Національного авіаційного університету

Комерційні банки значною мірою відрізняються від інших суб'єктів господарювання України. Відмінність полягає не тільки у особливому «обслуговуючому» статусі порівняно з іншими учасниками господарських відносин. Реалізуючи передбачені Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. [1] функції, комерційні банки здійснюють операції і надають послуги невизначеній кількості підприємств, органам державної влади і місцевого самоврядування, широким верствам населення. Тобто комерційні банки впливають на всі аспекти господарського життя людини, суспільства і держави.

У зв'язку з досить високим рівнем ризиковості банківської діяльності комерційні банки є об'єктами посиленої контрольно-наглядової діяльності Національного банку України (далі - НБУ). Цей чинник також суттєво відрізняє комерційні банки від інших суб'єктів господарювання. Так, зокрема, комерційні банки зобов'язані дотримуватися порядку реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів, погодження набуття або збільшення істотної участі в банку, погодження призначення та визначення професійної придатності та ділової репутації керівників банку, видачі банківської ліцензії, вимоги щодо початку нового виду діяльності або надання нового виду фінансових послуг тощо [2].

Комерційні банки мають дотримуватися також вимог стосовно регулятивного капіталу банку, що повинен включати: основний і додатковий капітал [1]. НБУ установлює порядок визначення регулятивного капіталу банку та такі економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками: нормативи капіталу, ліквідності, кредитного ризику, інвестування [5].